

УДК 338.2

<https://doi.org/10.32342/2074-5362-2024-1-36-2>

О.А. ЗАДОЯ,

*кандидат економічних наук, доцент кафедри глобальної економіки,
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро (Україна)
<https://orcid.org/0000-0002-4251-3061>*

А.М. НОВІКОВ,

Університет імені Альфреда Нобеля», м. Дніпро (Україна)

АНАЛІЗ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У статті проведений аналіз конкурентоспроможності України, виявлені проблеми та окреслені перспективи і наслідки євроінтеграційних прагнень держави. Проведений ретроспективний огляд розбудови економічної моделі країни задля оцінки ефективності впровадження реформ та визначення помилок, що вплинули на місце та роль вітчизняної економіки на світових ринках товарів та капіталу. Це дозволило виокремити певні порівняльні характеристики з основними теоріями міжнародної торгівлі та міжнародних інвестицій. Було зазначено, що невдалі спроби швидкого трансформування від командно-адміністративної економіки до змішаної ринкової системи призвели до втрати індустріального потенціалу та, відповідно, негативно вплинули на структуру зовнішньоторговельних зв'язків та інвестиційний клімат, що в свою чергу призвело до падіння рівня конкурентоспроможності України. Поряд з цим аналіз ключових показників соціально-економічного розвитку вказує на певні позитивні зрушення в період 2002-2012 рр., що відобразилося на динаміці зростання ВВП, збільшенню вхідних інвестиційних потоків, стабілізації інфляції на таргетованому рівні та в цілому на покращенні добробуту суспільства. Однак невизначеність та постійна зміна вектору економічної інтеграції разом зі зміною влади призвели до погіршення економічного стану держави та унеможливили стійке економічне зростання. Період поживавлення ділової та інвестиційної активності в постковідний 2021 рік змінився глибокою кризою з початком війни. Водночас прагнення нашої держави приєднатися до європейської спільноти все ж таки дало потужний поштовх для реалізації та впровадження інноваційних реформ, які дозволили навіть під час ведення військових дій досягти певного успіху в напрямку діджиталізації, розвитку інфраструктури, подальшого впровадження реформування освітнього, медичного та соціального напрямків. Наразі Україна на шляху євроінтеграції долає нелегкий шлях трансформації своєї економічної системи до вимог та цінностей ЄС. Нашій країні спільно з Євросоюзом потрібно вирішувати питання трудової міграції та біженців, впровадження безмитного режиму для вітчизняних товарів, створення безпечного інвестиційного клімату та ін. І не завжди у виборі інструментів вирішення цих питань спостерігається єдність в країнах ЄС. Україні потрібно використовувати свої переваги у логістичній сфері, географічному розташуванні, трудових та природних ресурсах, розбудовувати індустріальний напрямок, впроваджувати сучасні технології, поліпшувати свою енергонезалежність та приймати активну участь в інтеграційних процесах. Знаходження компромісів та політична воля дозволять Україні провести вдале реформування соціально-економічної моделі та стати повноправним членом ЄС.

Ключові слова: конкурентоспроможність, міжнародна торгівля, міжнародні інвестиції, інвестиційний клімат, експорт, соціально-економічний розвиток, реформи, євроінтеграція

JEL classification: F02, F13, F15, F21

The article analyzes the competitiveness of Ukraine, identifies problems and outlines the prospects and consequences of the country's European integration aspirations. A retrospective review of the development of the country's economic model was conducted in order to evaluate the effectiveness of the implementation of reforms and identify errors that affected the place and role of the domestic economy in the world markets of goods and capital. This made it possible to single out certain comparative characteristics with the main theories of international trade and international investment. It was noted that unsuccessful attempts to quickly transform from a command-administrative economy to a mixed market system led to a loss of industrial potential and, accordingly, negatively affected the structure of foreign trade relations and the investment climate, which in turn led to a drop in the level of competitiveness of Ukraine. Along with this, the analysis of the key indicators of socio-economic development indicates certain positive changes in the period 2002-2012, which was reflected in the dynamics of GDP growth, an increase in incoming investment flows, stabilization of inflation at the targeted level and overall improved welfare of society. However, the uncertainty and constant change of the vector of economic integration together with the change of power led to the deterioration of the state's economic condition and made sustainable economic growth impossible. The period of revival of business and investment activity in the post-Covid 2021 year was replaced by a deep crisis with the beginning of the war. At the same time, the aspiration of our state to join the European community nevertheless gave a powerful impetus to the implementation and implementation of innovative reforms, which made it possible to achieve certain success in the direction of digitalization, infrastructure development, and further implementation of educational, medical, and social reforms even during the conduct of military operations. Currently, on the way to European integration, Ukraine is overcoming the difficult path of transforming its economic system to the requirements and values of the EU. Our country, together with the European Union, needs to solve the issues of labor migration and refugees, the introduction of a duty-free regime for domestic goods, the creation of a safe investment climate, etc. And there is not always unity in the choice of tools for solving these issues in the EU countries. Ukraine needs to use its advantages in logistics, geographical location, labor and natural resources, develop an industrial direction, introduce modern technologies, improve its energy independence and take an active part in integration processes. Finding compromises and political will allow Ukraine to successfully reform the socio-economic model and become a full member of the EU.

Keywords: *competitiveness, international trade, international investments, investment climate, export, socio-economic development, reforms, European integration*

JEL classification: *F02, F13, F15, F21*

Актуальність дослідження. Конкурентоздатність – найзмістовніша характеристика добробуту населення, самозабезпеченості держави та надійний провісник майбутнього авторитету країни. Саме тому важливо дослідити еволюцію конкурентоспроможності України для того, щоб знайти причини сучасних викликів та ключ до їх вирішення.

Європейський вибір українців загострює питання національної конкурентоспроможності, адже вступ України до ЄС стане третім геополітичним поворотом у зовнішньому секторі країни: перший – розпад СРСР разом з розривом неефективних господарських зв'язків між колишніми соціалістичними республіками, другий – анексія Криму та окупація східних територій, одним з наслідків якого стала переорієнтація вітчизняного бізнесу на інші країни СНД та частково ЄС. Приєднання України до Союзу має свої перспективи та виклики для української економіки в цілому, а також для суспільства та підприємницького середовища окремо.

Огляд літератури. Значний внесок у розробку теорії конкурентоздатності зробили як західні вчені (П. Кругман, С. Ліндер, М. Портер, Д. Сакс, Л. Саммерс та ін.), так й науковці пострадянського простору (Я. Базилюк, Я. Жаліло, Д. Лук'яненко, Т. Циганкова). Проблематику європейського вибору українців досліджували А. Гальчинський, М. Якуб'як, О. Федірко, та ін.

У літературі існує велика кількість інтерпретацій терміну «конкурентоспроможність держави». Цей факт відображає глибину, різнобічність явища. Наведемо деякі з пояснень терміну:

- М. Портер визначає конкурентоспроможність на основі продуктивності та зосереджується на мікроекономічних основах конкурентної переваги, які лежать в основі продуктивності в країнах, регіонах і кластерах. На думку вченого, ціль нації – підвищення рівня якості життя громадян, яке можливе лише при зростанні продуктивності залучення праці та капіталу [1, с. 76; 2];

- експерти International Institute for Management Development (IMD) у «IMD World Competitiveness Booklet 2022» вважають конкурентоспроможністю країни її «здатністю створювати та підтримувати середовище, що зберігає конкурентоздатність її підприємств». Іншими словами, на їхню думку, конкурентоздатність держави створюється у її компаніях [3, с. 34];

- Я. Жаліло дав наступну дефініцію: «Конкурентоздатність національної економіки – це характеристика спроможності країни виживати та розвиватися в «агресивному середовищі» світової економіки» [4, с. 7];

- К. Штальман, М. Дряхлов, В. Хартман вбачають у конкурентоспроможності країни здатність економіки однієї країни конкурувати з економіками інших держав за рівнем ефективного використання національних ресурсів, підвищення продуктивності народного господарства і забезпечення на цій основі високого та постійно зростаючого рівня життя населення [5];

- за словами Дж. Сакса, конкурентоздатна економіка – це та економіка, в якій економічні інститути і політика країни забезпечують стійке і швидке економічне зростання [6, с. 14].

І. Король у своїй монографії виділила шість підходів до характеристики природи вищезазначеного поняття: ринковий, корпоративний, державний, інвестиційний, інституційний, інноваційний [7, с.19].

З огляду на зазначене вище, можна висунути узагальнене визначення конкурентоспроможності національної економіки як *результат ефективного управління перевагами (конкурентними, порівняльними, абсолютними) країни, що з одного боку, дає змогу підприємствам виробляти товари і послуги, які користуються попитом як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, та з іншого – забезпечувати зростання добробуту країни.* Таким чином, ми можемо дійти до висновку, що рівень конкурентоздатності тісно пов'язаний з ефективною реалізацією основних форм міжнародних економічних відносин, а саме міжнародною торгівлею та міжнародною інвестиційною діяльністю. Водночас, результати досліджень науковців все ж таки не охоплюють всіх аспектів факторів, які доволі динамічно змінюються під впливом різноманітних процесів та явищ як на національному рівні,

так і в глобальному економічному та політичному середовищі. Тому наразі постає необхідність проведення більш глибокого аналізу стану конкурентоспроможності України.

Метою цієї статті є аналіз факторів, які мали вплив у ретроспективі та безпосередньо впливають у сучасності на стан конкурентоспроможності України, визначення можливих шляхів покращення позицій держави на міжнародних ринках та поліпшення інвестиційної привабливості, а також оцінка проблем та перспектив євроінтеграційних прагнень нашої країни.

Методологія. Проаналізовано наукові статті, монографії, дослідження вітчизняних та іноземних науковців, що вивчали питання розвитку української конкурентоздатності. У процесі дослідження були застосовані наступні методи дослідження: табличний аналіз, графічний аналіз, історична та логічна оцінка, статистичний аналіз, дедукція та індукція.

Виклад основного матеріалу. Огляд світової економічної літератури дозволив відокремити основні теорії міжнародної торгівлі, які відображають сутність даного процесу і набували актуальності в різні часи становлення та розвитку глобальної економіки. Відомі вчені поступово розбудовували різноманітні напрямки, які формували базу основних економічних шкіл: меркантилізму (В. Стаффорд, Т. Мен, А. Монкретьєн [8]), класичної школи (А. Сміт [9], Д. Рікардо [10]), неокласичної школи (Е. Хекшер, Б. Олін [11], Н. Кондратьєв, Й. Шумпетер [12]), неоінституціоналізму (Р. Барро та Х. Сала-іМартін) [13]), кейнсіансько-неокласичного синтезу (П. Самуельсон, Р. Джонс [14]).

В основному, теорії міжнародних інвестицій впливають з відповідних теорій торгівлі, хоча є когорта самостійних концепцій. Найвпливовішими теоріями міжнародних інвестицій є:

- Теорія ринку капіталу (теорія валютної зони) (Р. Алібер, Д. Наяк і Р. Чоудхурі) [15, 16, 17];
- Підхід до теорій прямих іноземних інвестицій (ПІІ), заснований на розташуванні (О. Поповича, А. Каліна) [18];
- Інституційна теорія придатності ПІІ (С. Вільгельмс, М. Віттер, О. Поповича, А. Каліна) [19, 18];
- Еклектична парадигма (Д. Данніг, Дж. Боддевін) [20, 21, 22].

Огляд теорій міжнародної торгівлі та міжнародного інвестування проведений нам задля кращого розуміння основних конкурентних важелів, які наша держава може і повинна застосовувати та реалізовувати з метою зайняття кращих позицій на міжнародній економічній арені та, відповідно, мати можливість отримати і політичні дивіденди. Україна за час своєї незалежності вже намагалася йти шляхом реформ та інновацій. Але ці кроки не завжди були успішними. Тому дуже важливо зробити правильні висновки з минулих помилок.

Ретроспективний огляд розвитку конкурентоспроможності України. Неможливо розглядати сьогодення та планувати майбутнє без усвідомлення свого минулого. Отже, необхідно відслідкувати тренди у розвитку української конкурентоздатності, її динаміку протягом років та виклики, з якими стикалася національна економіка. Розглянемо головні тенденції української економіки протягом десятиліть.

Протягом 1956-1991 рр. у радянському суспільстві, незважаючи на тимчасове покращення життя середнього громадянина, накопичилися хронічні проблеми, невдале вирішення яких загострило їх, що зрештою призвело до катастрофи. Неefективність планової економіки, а точніше, наскрізна корупція, непотизм, економічно неоптимальне господарювання, орієнтація на короткострокові цілі, примат політичної доцільності над економічною вигодою, стало причиною глибокої структурної кризи у сільському господарстві, регулярного недовиконання планів, дефіциту споживацьких товарів. Можна відмітити, що хоча були спроби перевести СРСР на рейки наукоємного, інтенсивного зростання, однак, переважна більшість реформ тієї доби спрямована на екстенсивний розвиток промисловості та сільськогосподарського сектору.

Галузевою спеціалізацією Української РСР у загальносоюзному поділі праці були: вугілля, продукти хімічної промисловості, метали й вироби з них, машини й станки, сільськогосподарська продукція, тютюнові вироби, мінеральні добрива, електроенергія, газ, товари народного споживання, продукти легкої та харчової промисловості. Потрібно розуміти, що подібна структура радянської української економіки була обумовлена не економічною раціональністю, а метою вирівнювання економічного розвитку усіх соціалістичних республік.

УРСР мала потужний експортний потенціал, який відмічали міжнародні партнери: вигідне територіальне положення, наявність розгалуженої сухопутної, повітряної та водної транспортної мережі, економічна інфраструктура, наявність значних природних копалин. До того ж, Україна стабільно постачала четверту частину загальносоюзного експорту. Проте структура експорту Радянського Союзу керувалася геополітичними завданнями: 60% зовнішньоторговельного обороту УРСР припадало на країни-члени Ради економічної взаємодопомоги.

У середині 1980-х рр. близько 50% експорту республіки складали паливо, мінеральна сировина й метали, 25% – машини і обладнання, 10% – продовольчі товари і сировина для їх виробництва. Широкою була географія зовнішньоторговельних партнерів України: кількість країн-споживачів продукції вітчизняного господарства зросла з 87 країн у 1967 р. до 105 країн світу всередині 1980-х рр. За вказаний період майже на 20% зросла кількість підприємств-експортерів, досягнувши у середині 1980-х рр. 1200 суб'єктів господарювання.

Розширення кола контактів відбувалося завдяки країнам, що розвиваються, тоді як відносини з 12 соціалістичними державами були стабільними, а зв'язки з капіталістичними країнами розширювались повільно. Причина цього полягала у небажанні Москви надавати радянській Україні більше свободи у зовнішній діяльності.

На противагу даним вище, що підтверджують тезу про високу конкурентоздатність вітчизняної економіки періоду 1956-1991 рр., необхідно привести ряд невтішних фактів. По-перше, планова система торгівлі з її громіздким бюрократичним апаратом не сприяла гнучкому реагуванню на мінливу кон'юнктуру світового ринку – це гальмувало розробку нових перспективних товарів та пошук рентабельних ринків. По-друге, є чисельні

підтвердження високої частки браку та дефектів, які виявляли зовнішні контрагенти. А постійна проблема недопоставки іноземцям їх товарів говорить про безлад, що панував у експортоорієнтованих підприємствах [23, с. 457-519].

1991-2001 рр. ввійшли в історію як період болючої трансформації в усіх сферах життя країни: середнє значення споживчої інфляції за роки досягло 1195,42%, при піковому у 1993 році 10156,0%, номінальне середнє скорочення ВВП за період сягнуло -5,6% при піковому -24,6% у 1999 р. [24]. Перед реформаторами цієї доби було поставлене надскладне завдання – перетворити неефективну, корумповану, диктаторську радянську країну у ефективну демократію з ринковою економікою. Ці роки сповнені протиріччями: жагою досягти економічної свободи, але з бюрократичною централізацією, створити в Україні вільний ринок з перетворенням держави на джерело ренти, боротьба з корупцією разом з її перетворенням у значущу складову економічних відносин.

Непослідовні реформи (поєднання «шокової терапії» з державоцентриським підходом до керування країною) зародили підвалини ринкової економіки, хоча водночас, побудували підґрунтя для формування проблем наступних десятиліть: монополізацію національної економіки, створення класу олігархів, перетворення держави у засіб заробітку чиновників та окремих підприємців, заміну неефективних «червоних директорів» на неефективних менеджерів, що отримали посади неринковим шляхом, тинізацію економіки. Однак важливим досягненням 1990-х рр. було створення власної фінансової, банківської і фіскальної систем, законодавчої бази економічної діяльності. Ба більше, наприкінці 90-х рр. були закладені передумови для розвитку малого і середнього бізнесу [23, с. 521-548].

У експорті 90-их домінувала продукція машинобудівної та аграрної галузі, у той час як питома вага легкої промисловості залишалася низькою [23, с. 541]. Спостерігався дефіцит торговельного балансу, який покривався за рахунок швидкого зростання зовнішнього боргу – у 1999 р. він сягнув локального максимуму у 60,97% від ВВП [27].

Запізнілий позитивний ефект від ринкових реформ 90-их, макроекономічна стабілізація, зростання цін на сировину на світовому ринку, адаптація бізнесу та населення до сучасних умов економічного життя – неповний перелік причин, чому початок 2002-2012 рр. називається періодом відновлення України. У ці роки середньорічне значення приросту номінального ВВП склало 17,24% (пік – 29,4% у 2004 р.), зростання цін стабілізувалося (середнє значення – 9,38%, локальний максимум – 16,6% у 2007 р.), інші ключові соціально-економічні показники покращилися. Проте мав місце популізм, випередження темпів зростання доходів населення над темпами приросту ВВП, посилення енергетичної залежності від росії, схильність тогочасного уряду до управління економікою у «ручному» режимі. Бажання влади провести реприватизацію лякало іноземних інвесторів, як й ліквідації спеціальних економічних зон і територій, де було розміщено багато іноземного капіталу.

У 2000-і остаточно сформувався «великий капітал» – великі, диверсифіковані фінансово-промислові групи (ФПГ), що мали тісні зв'язки з державною владою. Це мало як позитивний, так й негативний вплив: відмічається позитивна роль ФПГ у відновленні базових галузей

української економіки, але разом з цим мали місце множинні негативні наслідки, наприклад, потужне становище надавало владу ФПГ над органами державної та місцевої влади, ускладнювало умови чесної конкуренції, створювало сприятливі умови для поширення корупції. 2002 р. питома вага монополізованих секторів економіки становила 40% валового внутрішнього продукту [29]. Крім того, у 2009 р. рівень зносу основних фондів становив 61,8% у промисловості, 83,9% на транспорті і підприємствах зв'язку, 62,2% у виробництві та розподіленні електроенергії, газу та води [24]. За спостереженнями економістів, керівники найбільших бізнес-груп, за невеликими винятками, не поспішали інвестувати у модернізацію власних підприємств, обмежуючись переважно оновленням тих наявних потужностей, які перебували у найкритичнішому стані. Ця поведінка пояснюється бажанням заробити швидко надприбутки.

До початку світової кризи 2008 р. український зовнішній сектор стрімко зростав насамперед завдяки високим цінам на сировину на міжнародному ринку, а також низькій собівартості української робочої сили й місцевої сировини: за розглянутий період обсяги експорту сільськогосподарської продукції збільшилися у 3,67 разів, харчової промисловості – у 3,91, мінералів – у 2,66, хімікати – 3,09, легка промисловість – 2,11, металургія – 3,29, машинобудування – 3,52 (з урахування інфляції) (Рис. 1). Але криза викрила всі родові вади української економіки: наявність монополій, структурні дисбаланси, низьку технічну оснащеність виробництва у реальному секторі, залежність від зовнішніх джерел енергоносіїв і від експорту, несумірність соціальних витрат і продуктивності праці, надмірний податковий тиск, низький рівень економічної свободи, критичну залежність від політики, низьку ефективність фінансового сектора, колосальний рівень корупції, надмірну вагу тіньової економіки (від 25 до 60% за різними методиками оцінки) [23, с. 558]. Тому понині подібних темпів зростання український експорт більше не бачив.

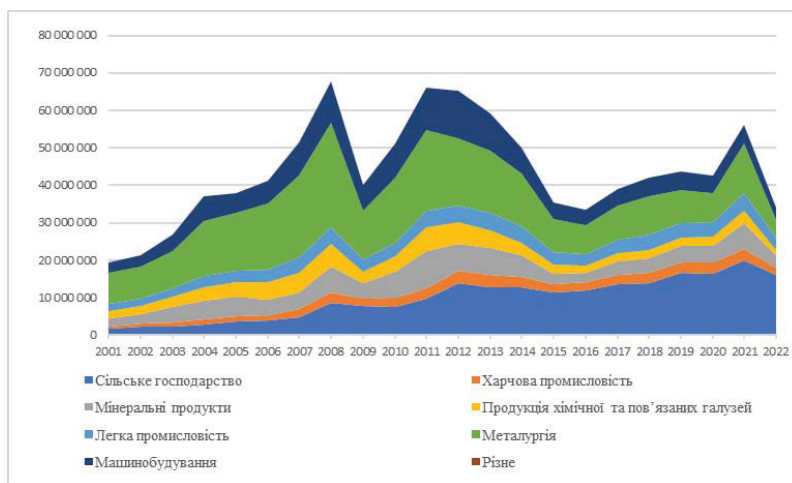

Рис. 1. Динаміка експорту товарів України з 2001-2022 рр., у постійних тис дол. США станом на 2010 р.*

*Складено авторами за [24, 30].

Низька стійкість української економіки до кризи, недовіра іноземного бізнесу до влади, що була створена популістською політикою цих років, непередбачуваність дій політичного керівництва та слабкість інституцій стала причиною розвороту тренду нагромадження прямих іноземних інвестицій, що спостерігався до 2008 р. (Рис. 2).

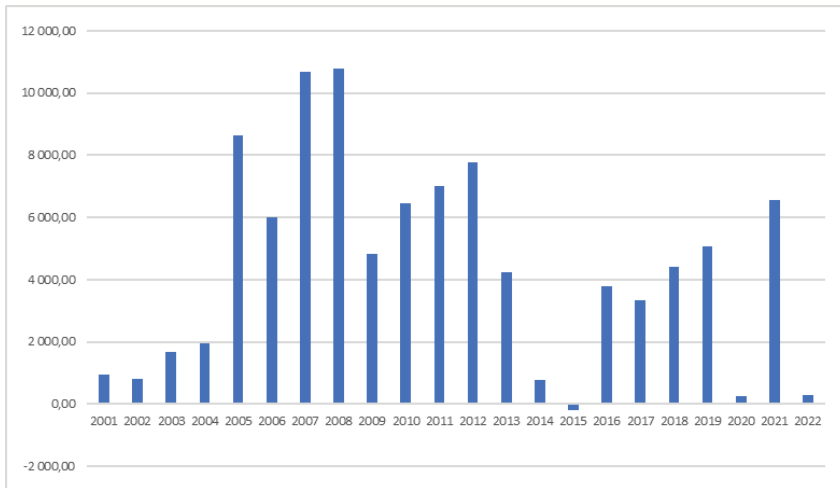

Рис. 2. Динаміка обсягів прямих іноземних інвестицій в Україну (потік) з 2001-2022 рр., у постійних млн дол. США станом на 2010 р.*
*Складено авторами за [27, 30].

2013-2022 рр. – це роки анексії Криму, початку АТО (потім ООС) на сході України, пандемії COVID-19 та повномасштабного вторгнення росії. Через падіння номінального ВВП у 2013-2014 та у 2022 рр., середньорічний приріст ВВП склав 0,92% (з 2013 р. номінальний ВВП у постійних дол. 2010 р. знизився на 31%), середня споживча інфляція за період дорівнює 15% з локальним максимум у 2015 році (43,3%), державний борг знизився з 58% від ВВП у 2013 році до 36,79% у 2021 р. [24, 25].

Незважаючи на перепони, владою були проведені масштабні реформи, наприклад, велика реформа банківської системи, що закріпила незалежність Національного банку України від Президента, санація банків, у результаті якої кількість банківських установ скоротилась двічі (були ліквідовані занадто малі банки, банки з бізнес-моделлю, подібною до фінансових пірамід та ті установи, що використовувалися для відмивання грошей) [31], була запущена ціла анти-корупційна система, впроваджена децентралізація, що збільшила автономність регіонів тощо.

Надважливою подією стало підписання і ратифікація асоціації України з Європейським Союзом 16 вересня 2014 р. з Угодою про Глибоку та Всеохоплюючу Зону Вільної Торгівлі (що фактично запрацювала в 2017 р.). Цей договір означав остаточне прийняття українською нацією цивілізаційного вибору: усвідомлення себе, українців, європейською нацією. За цією угодою усуваються обмеження торгівлі товарами

(за винятком європейської Спільної Сільгосполітики), послугами, відбувається лібералізація руху капіталів та гармонізація законодавства.

Війна й угода про асоціації з ЄС стали причинами перебудови географічної структури зовнішньої торгівлі. Також серйозні зміни відбулися в господарському комплексі України, змінилися пріоритети у торгово-політичному партнерстві. Цікаво, що розворот на Захід у зовнішній політиці ніяк не позначився на трендах у ескортних галузях. Починаючи з 2001 р. експорт сільськогосподарської та харчової продукції витіснив метали та вироби з них, машини й станки, хімічні продукти з товарної структури експорту [24]. На 2016-2021 рр. – час стабілізації (заморожування) конфлікту на Сході та проведення позитивних реформ – прийшлося зростання сукупного експорту в середньому на 8,74% на рік [24]. Схожа позитивна динаміка спостерігається й в прямих іноземних інвестиціях.

Аналіз динаміки позиції України у рейтингу Індексу конкурентоспроможності підсумовує вищезгадане: до 2008 р. українська економіка стрімко зростала (високі експортні ціни на сировину, низька вартість робочої сили й місцевої сировини), але світова криза викрила закладені у 90-і та нульові хронічні проблеми господарсько-політичної моделі, тому вже в 2011-2013 рр. ми спостерігаємо швидке послаблення індексу. Стабілізація світової кон'юнктури 2013-2014 рр. дозволила повернути втрачені позиції, але зовнішня агресія відмінила ці успіхи. Вдалі, хоча непослідовні, широкомасштабні реформи 2014-2019 рр. разом з угодою про асоціацію України з ЄС стали причинами поступового покращення індексу приблизно до значення 2010 р. – 83 місце (Рис. 3).

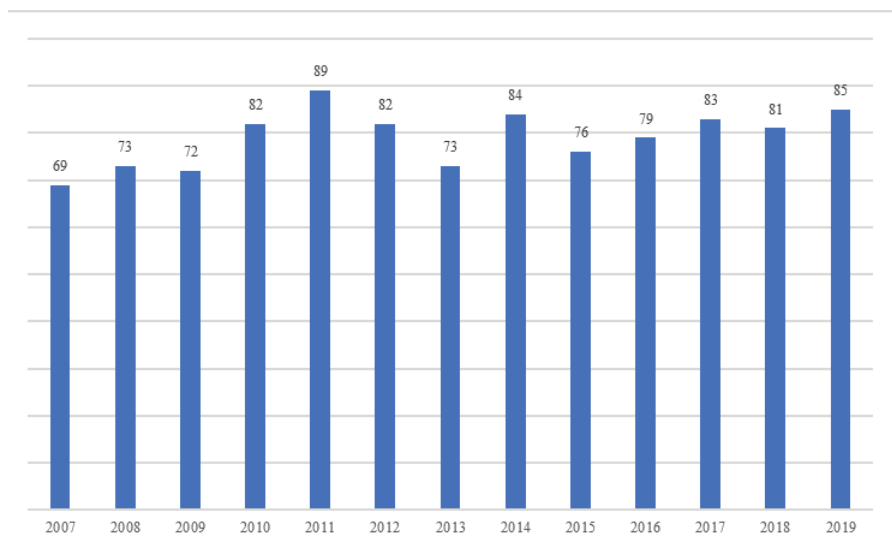

Рис. 3. Динаміка позиції України у рейтингу Індексу конкурентоспроможності з 2007-2019 рр. *

**Складено авторами за [32].*

В останні роки перед широкомасштабною агресією росії, Україна все ж таки спромоглася зробити достатньо потужний ривок завдяки реалізації нових та сучасних реформ в інноваційних напрямках. Особливо слід відзначити успіхи в напрямку діджиталізації, розвитку інфраструктури, подальшого впровадження реформування освітнього, медичного та соціального напрямків. Але війна дуже негативно вплинула на конкурентоспроможність та ефективність як державного сегменту, так і приватного сектору.

Сучасний стан конкурентоспроможності України. Повномасштабна російсько-українська війна стала найсерйознішим викликом не тільки українській економіці, але й нашій державності в цілому. Хоча бойові дії ще тривають, з'явилися перші оцінки наслідків війни: втрати фізичної інфраструктури сягнули 62,8 млрд дол. США (31% довоєнного ВВП), знищені та пошкоджені активні підприємства – 11,3 млрд дол. США (5,64% довоєнного ВВП), АПК та земельні ресурси – 8,7 млрд дол. США (4,34% довоєнного ВВП); загальні втрати економіки (прямі та непрямі) оцінюються в 543-600 млрд дол. США [33, 34]. Вторгнення росії спровокувало найбільшу міграційну кризу в Європі з часів Другої світової війни: станом на кінець червня 2023 року, за кордоном через війну перебуває близько 6,7 млн українців (переважно це жінки та діти) [35]. Величезна шкода була нанесена навколишньому середовищу: у результаті бойових дій в атмосферу вже потрапило близько 1,2 мільйона тон забруднюючих речовин (430 тисяч тон оксиду вуглецю, 700 тисяч тон пилу та 40 тисяч тон неметанових летких органічних сполук, а також значна кількість важких металів та інших шкідливих речовин) [36].

Колосальні втрати зазнав експортний потенціал України. Близько 38% прямих втрат українських аграріїв становить знищена та пошкоджена техніка (4,6 млрд дол. США), 15% – складські приміщення (1,3 млрд дол. США). Найбільше постраждало виробництво молока, яєць, пшениці, соняшника. KSE оцінює видатки на відновлення аграрного сектору в 29,7 млрд дол. США [37]. 23% активів нафтопереробної галузі, 27% металургії повністю зруйновані, ще 21% й 1%, відповідно, пошкоджені. Збитки хімічної промисловості поки складають 4,05 млрд дол. США, металургії – 2,2 млрд дол. США, харчової промисловості – 1,04 млрд дол. США, машинобудування – 0,479 млрд дол. США, легкої промисловості та монтажних робіт – 0,108 млрд дол. США, добувної – 99,7 млн дол. США [38].

Транспортна система країни, що зокрема обслуговує експорт, зазнала пошкоджень, руйнувань та тимчасової окупації. Найболючіша ситуація з морськими перевезеннями, адже до війни порти були основним засобом експорту продукції: близько 70% експорту здійснювали саме морським сполученням, а для сільськогосподарської продукції цей показник становив майже 90%. Морська блокада майже звела нанівець цей вид вантажних перевезень. Повноцінно працюють лише три невеликі порти у гирлі Дунаю: Ізмаїльський, Ренійський та Усть-Дунайський. У мирний час на них припадало менше 5% експорту. Віктор Берестенко, президент Асоціації міжнародних експедиторів України, зазначає, що порти Дунаю на даний момент не в змозі повноцінно замінити пропускну спроможність, що йшла крізь морські порти, адже: 1) пропускну здатність обмежена 10 млн тон на

рік, у той час як морські – до 250 млн тон; 2) у порти на Дунаю можуть заходити тільки невеликі судна та баржі, тобто партії маленькі, що зменшує географію доставки вантажів, збільшує вартість доставки [39].

Залізницю розглядають як альтернативу морським перевезенням, але існують суттєві проблеми з цим видом вантажного транспорту, які виникли через перевантаження та вузькі місця. Причинами стали: 1) обмеження пропускної спроможності на пунктах пропуску; 2) адміністративні та процесуальні митні формальності й обмеження; 3) технологічні обмеження (ширина української колії дорівнює 1520 мм, у той час як європейська - 1435 мм); 4) обмеження пропускної спроможності залізничної інфраструктури сусідніх країн; 5) європейські порти не здатні обробляти таку кількість зернових у вагонах; 6) фізична відсутність складів для обробки/зберігання та накопичення зернових тощо [39].

Через недоліки попередніх видів вантажних перевезень, вітчизняний ринок почав надавати пріоритет автомобільному транспорту, а перевізники були вимушені змінити логістику експортних перевезень, спрямувавши вантажі на західний кордон. Але автомобільне перевезення стикається з проблемами низької пропускної здатності на митниці й коштовності такої логістики, хоча актуальність першої значно знизилась завдяки спільним діям українських й польських митників.

Перспективи та виклики євроінтеграції. Потрібно відмітити, що євроінтеграційне прагнення України має свої наслідки як для нашої держави, так і для країн ЄС. Зважаючи на ті кроки, які вже зроблені, можна спрогнозувати достатньо динамічний шлях України до складу об'єднаної Європи. Також вже зараз ми можемо бачити спростування деяких побоювань щодо прийняття нашої держави до ЄС. Так склалася ситуація, що наразі вже не стоїть питання масштабного міграційного потоку з України в Європу. Війна привнесла свої корективи і вже зараз велика кількість наших співвітчизників знаходиться на теренах країн Євросоюзу, вже зараз наші громадянин знаходять там роботу, відкривають бізнес, асимілюються та пристосовуються до особливостей нового для них соціуму. Тому вважати, що українські громадяни створять при подальшій інтеграції суттєвий тиск на ринок праці в Європі вже запізно. Так, цей тиск є, але разом з цим потрібно відмітити, що на фоні перегрітої економіки в країнах ЄС (про що свідчать і інфляційні процеси, і монетарна політик ЄЦБ, який підвищував облікову ставку протягом двох років з 0,5% до 4,5% [40]), українська робоча сила навіть сприяє більш ефективному перерозподілу цього фактору виробництва.

Ще одне питання, яке жваво обговорюється в експертних колах, стосується можливих загроз для виробників в Європі стосовно конкуренції з боку українських підприємств, особливо в аграрній галузі. У даному питанні наша країна повинна чітко дотримуватися міжнародних правил торгівлі і, дуже важливо, вимагати цього ж самого і від європейських партнерів. Так, перед нашими підприємствами постає проблема модернізації виробничого процесу і доведення таким чином якості продукції до європейських стандартів, але маючи переваги і в ресурсній базі, і в логістичній сфері, а також достатньо кваліфіковану і в той же час недорогу робочу силу, це питання буде дуже швидко вирішене за рахунок залучення інвестицій,

насамперед іноземних. Зрозуміло, що раціональний економічний підхід буде спрямовувати інвестиційні потоки саме в нашу державу, звичайно за умови створення безпечного середовища та припинення військових дій. У даній ситуації необхідно також стимулювати внутрішні джерела інвестування, а саме забезпечити більш ефективний процес трансформації заощаджень в інвестиції на мікроекономічному рівні всередині держави [41]. Водночас з цим європейські партнери вже зараз намагаються застосовувати неправові інструменти стримання нашої товарної експансії: страйки, блокування логістичних шляхів, державне субсидування вітчизняних виробників в країнах ЄС. Тому задача нашого уряду послідовно відстоювати права України та вказувати на обов'язки інших держав, які вони взяли на себе в рамках СОТ та інших інтеграційних об'єднань.

Разом з цим потрібно особливо відзначити, що ставши членом ЄС Україна набуває статусу однієї з найбільш бажаних країн Євросоюзу і, відповідно, буде отримувати найбільші субвенції з європейського бюджету, які будуть спрямовані на розбудову соціально-економічної моделі. До речі, це одна з причин, чому деякі країни ЄС, м'яко кажучи, не дуже дружні до України в її євроінтеграційних прагненнях – тоді їх субвенції значно знизяться. Також потрібно пам'ятати, що членство в Європейському союзі гарантує енергетичну безпеку для України, дає можливість лобювати свої безпекові, політичні та економічні інтереси в Європарламенті, підвищить імідж нашої держави у світі.

Серед негативних наслідків потрібно відмітити деяку втрату суб'єктності, пов'язану з необхідністю колективного прийняття рішень, при можливому вході в євросону неможливість проведення самостійної монетарної політики, скорочення робочих місць за рахунок впровадження нових технологій, жвава імміграція молоді в перші роки членства, певні інфляційні процеси на фоні нерівномірного збільшення доходів у різних верств населення. Однак ці процеси є еволюційними та будуть виступати лише підтвердженням правильного шляху України.

Висновок. Країни, які вирішили йти по євроінтеграційному шляху та долучитися до спільноти сучасних держав з високими соціально-економічними стандартами, повинні долати безліч перепон. І насамперед успіх залежить від конкурентоздатності не тільки якихось окремих галузей та навіть не економіки в цілому. Мова йде про підвищення конкурентних переваг в усіх напрямках існування держави. Тому наразі досягнення конкурентного рівня можливо лише за умови синергії приватного сектору, суспільства та держави. Немає сумнівів в правильності обраного шляху Україною. Про це навіть свідчить суха статистика: найбільших темпів розвитку, залучення інвестицій, зростання добробуту було надбано нашою державою як раз у період 2002-2005 рр., коли вперше потужно та однозначно було об'явлено про наше прагнення до ЄС. Спираючись на проведений аналіз, потрібно зауважити, що Україна вже неодноразово наближалася впритул до свого європейського майбутнього, але у різні часи нам заважали або невдалий менеджмент на державному рівні, або внутрішньо політична невизначеність. І коли навіть ці перепони почали долатися, з'явилася зовнішня загроза. Це лише доводить про правильність обраного шляху України і її прагнення стати

членом ЄС. Ми вже використовуємо свої абсолютні та порівняльні переваги у міжнародній торгівлі, в нашій економіці вже є певні зрушення щодо набуття конкурентних переваг згідно теорії М. Портера, за рахунок розвитку суміжних галузей в тому числі, а також за наявності унікальних рис, які стосуються логістичних шляхів та природних ресурсів, наша економіка вже стає на рейки виробництва з використанням специфічних факторів. Поряд з цим є наявні свідчення, які підтверджують інвестиційну привабливість української економіки та демонструють реалізацію засад вищезгаданих теорій міжнародного інвестування: гривня є привабливішою у порівнянні з більш сильними валютами, дешеві ресурси, географічне розташування, сприяння урядових реформ, можливість використання переваг ВЕЗ – все це є додатковим стимулом надходження ПІІ, і це підтверджується стрімко зростаючим показником вхідних прямих інвестицій в останній довоєнний 2021 р. В цілому можна зазначити, що насправді наразі Україна має лише один шлях успіху: розбудова соціально-економічних показників до сучасного конкурентного рівня світових стандартів і, базуючись на цьому, реалізація незворотного євроінтеграційного процесу.

Список використаних джерел

1. Porter, M. The Competitive Advantage of Nations. URL: [https://economic.ens.psl.eu/IMG/pdf/porter_1990 - the_competitive_advantage_of_nations.pdf](https://economic.ens.psl.eu/IMG/pdf/porter_1990_-_the_competitive_advantage_of_nations.pdf)
2. Harvard Business School: website. URL: <https://www.isc.hbs.edu/competitiveness-economic-development/Pages/default.aspx>
3. International Institute for Management Development (IMD): website. URL: <https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness-ranking/>
4. Жаліло Я. А. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації: Монографія. Національний інститут стратегічних досліджень. К.: Знання України. 2005. 388 с.
5. Економічна енциклопедія. Т. 2. Редкол.: С. В. Мочерний. К.: Академія. 2000. 814 с.
6. Porter M. Executive Summary: Current Competitiveness and Growth Competitiveness. The Global Competitiveness Report. Oxford: Oxford University Press. 2000.
7. Король І.В. Управління конкурентоспроможністю вітчизняної економіки. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/6789/9803>
8. Меркантилізм. Митна енциклопедія: у 2 т. І.Г. Бережнюк (відп. ред.) та ін. Хм.: ПП Мельник А.А., 2013. Т. 2. С. 536. ISBN 978-617-7094-10-3.
9. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй. Пер.з англ. К.: Port-Royal. 2001. 590 с.
10. Md. Ashabur Rahman. David Ricardo's Principle of Comparative Cost Advantage inspires International Trade. *Global Business Issues eJournal*. 2023. Vol 12. Issue 71.
11. Кахович О. О. Хімічний комплекс України. Проблеми та перспективи розвитку галузі. *Економічні науки*. 2007. №13.

12. Schumpeter, J.A. The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest and the Business Cycle, translated from the German by Redvers Opie, New Brunswick (U.S.A) and London (U.K.): Transaction Publishers. Alin Croitoru. Journal of Comparative Research in Anthropology and Sociology. 2008. Vol. 3. No. 2.
13. Barro R. Public Finance in Models of Economic growth. Cambridge. 1990. 37 p.
14. Rassekh F., Thompson H. Factor Price Equalization: Theory and Evidenc. Journal of Economic Integration 8(1). 1993. 1-32 p.
15. Aliber R.Z. The multinational enterprise in a multiple currency world. The multinational enterprise. 1971. PP. 49-56
16. Aliber, R.Z. A theory of direct foreign investment. The international corporation. 1970. PP. 17-34.
17. Nayak D. & Choudhury R.N. A selective review of foreign direct investment theories. No. 143. ARTNeT Working Paper Series. 2014.
18. Popovici O.C. & Călin A.C. FDI theories. A location-based approach. Romanian Economic Journal. 2014. Vol. 17. No. 53. PP. 3-24.
19. Wilhelms S.K. & Witter M.S.D. Foreign direct investment and its determinants in emerging economies, United States Agency for International Development, Bureau for Africa, Office of Sustainable Development. 1998.
20. Dunning J.H. Toward an eclectic theory of international production. The International Executive. 1980. Vol. 22. No. 3. PP. 1-3.
21. Dunning J.H. The eclectic (OLI) paradigm of international production: past, present and future. International journal of the economics of business. 2001. Vol. 8. No. 2. PP. 173-190.
22. Boddewyn J.J. Theories of foreign direct investment and divestment: A classificatory note. Management International Review. 1985. PP. 57-65.
23. Економічна історія України: історико-економічне дослідження. У 2-х т. Т. 1. Київ : Ніка-центр, 2011. 696 с.
24. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
25. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/>
26. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik>
27. World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org/>
28. Countryeconomy.com. URL: <https://countryeconomy.com/>
29. Антимонопольний комітету України. URL: <https://amcu.gov.ua/>
30. U.S. Bureau of Labor Statistics. URL: <https://www.bls.gov/>
31. Мойсеєнко О. «Ера Гонгаревої». Чи варто дякувати голові НБУ. Економічна Правда. 2017. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2017/04/11/623701/>
32. The World Economic Forum URL: <https://www.weforum.org/>
33. KSE. За рік повномасштабної війни росія завдала збитків інфраструктурі України на майже \$144 млрд. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/za-rik-povnomasshtabnoyi-viyni-rosiya-zavdala-zbitkiv-infrastrukturi-ukrayini-na-mayzhe-144-mlrd/>
34. KSE. Прямі збитки, нанесені інфраструктурі України в ході війни, складають майже \$63 млрд. Загальні втрати економіки \$543-600 млрд. URL:

<https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zbitki-naneseni-infrastrukturi-ukrayini-v-hodi-viyini-skladayut-mayzhe-63-mlrd/>

35. CES. Біженці з України: хто вони, скільки їх та як їх повернути? Фінальний звіт. URL: <https://ces.org.ua/refugees-from-ukraine-ukr-final-report/>

36. KSE. Яких екологічних наслідків зазнала Україна за час війни окрім збитків від підриву Каховської ГЕС. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/yakih-ekologichnih-naslidkiv-zaznala-ukrayina-za-chas-viyini-okrim-zbitkiv-vid-pidrivu-кахovskoyi-ges/>

37. KSE. Agricultural War Damages, Losses, and Needs Review. Issue 3. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/05/RDNA2.pdf>

38. Мороз М., Бондаренко Є. Збитки промисловості через війну. URL: <https://voxukraine.org/zbytky-promyslovosti-cherez-vijnu>

39. Берестенко В. Як логістика адаптувалася до війни. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/07/24/702529/>

40. European Central Bank. URL: <https://www.ecb.europa.eu/home/html/index.en.html>

41. Задоя А. О., Задоя О. А. Мотиви та стимули заощаджень: мікроекономічний підхід. Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2016. Вип. 23(3). С. 177-182.

References

1. Porter, M. (1990). The Competitive Advantage of Nations. Available at: https://economie.ens.psl.eu/IMG/pdf/porter_1990_-_the_competitive_advantage_of_nations.pdf (Accessed 15 January 2024).

2. Harvard Business School: website. Available at: <https://www.isc.hbs.edu/competitiveness-economic-development/Pages/default.aspx> (Accessed 15 January 2024).

3. International Institute for Management Development (IMD): website. Available <https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness-ranking/> (Accessed 15 January 2024).

4. Zhalilo, Ya. A. at: (2005) *Konkurentospromozhnist' ekonomiky Ukrainy v umovakh hlobalizatsiyi: Monohrafiya* [Competitiveness of the Ukrainian economy in the conditions of globalization: Monograph]. *Natsional'nyy instytut stratehichnykh doslidzhen'* [National Institute of Strategic Studies]. Kyiv: *Znannya Ukrainy* [Kyiv: Knowledge of Ukraine]. 388 p.

5. *Ekonomichna entsyklopediya* [Economic encyclopedia] (2000). Editor: S.V. Mocherny. Kyiv: *Akademiya* [Kyiv: Academy]. Vol. 2. 814 p.

6. Porter, M. (2000) Executive Summary: Current Competitiveness and Growth Competitiveness. The Global Competitiveness Report. Oxford: Oxford University Press.

7. Korol, I.V. (2018) *Upravlinnya konkurentospromozhnistyu vitchyznyanoi ekonomiky* [Management of competitiveness of the domestic economy]. Available at: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/6789/9803> (Accessed 15 January 2024).

8. *Merkantylizm. Mytna entsyklopediya* [Mercantilism. Customs encyclopedia] (2013). I.H. Berezhnyuk (res. editor) and others. *Khmel'nyts'kyu: PP Mel'nyk A.A.* [Khmelnyskyi: PP Melnyk A. A.]. In 2 vols. Vol. 2. 536 p.

9. Smith A. (2001) *Dobrobut natsiy. Doslidzhennya pro pryrodu ta prychny dobrobutu natsiy* [Welfare of Nations. An Inquiry into the Nature and Causes of the Welfare of Nations]. Translated from English. Kyiv: Port-Royal. 590 p.

10. Md. Ashabur Rahman (2023) David Ricardo's Principle of Comparative Cost Advantage inspires International Trade. *Global Business Issues eJournal*. Vol 12. Issue 71.
11. Kakhovych, O.O. (2007) *Khimichnyy kompleks Ukrayiny. Problemy ta perspektyvy rozvytku haluzi* [Chemical complex of Ukraine. Problems and prospects of development of the industry]. *Ekonomichni nauky* [Economic sciences]. No. 13.
12. Schumpeter, J.A., 1934 (2008). *The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest and the Business Cycle*, translated from the German by Redvers Opie, New Brunswick (U.S.A) and London (U.K.): Transaction Publishers. Alin Croitoru. *Journal of Comparative Research in Anthropology and Sociology*. Vol. 3. No. 2.
13. Barro, R. (1990) *Public Finance in Models of Economic growth*. Cambridge. 37 p.
14. Rassekh, F., Thompson, H. (1993) Factor Price Equalization: Theory and Evidenc. *Journal of Economic Integration*. No. 8(1). PP. 1-32.
15. Aliber, R.Z. (1971) The multinational enterprise in a multiple currency world. *The multinational enterprise*. PP. 49-56
16. Aliber, R.Z. (1970) A theory of direct foreign investment. *The international corporation*. PP. 17-34.
17. Nayak, D. & Choudhury, R.N. (2014) A selective review of foreign direct investment theories. No. 143. ARTNeT Working Paper Series.
18. Popovici, O.C. & Călin, A.C. (2014) FDI theories. A location-based approach. *Romanian Economic Journal*. Vol. 17. No. 53. PP. 3-24.
19. Wilhelms, S.K. & Witter, M.S.D. (1998) *Foreign direct investment and its determinants in emerging economies*, United States Agency for International Development, Bureau for Africa, Office of Sustainable Development
20. Dunning, J.H. (1980) Toward an eclectic theory of international production. *The International Executive*. Vol. 22. No. 3. PP. 1-3.
21. Dunning, J.H. (2001) The eclectic (OLI) paradigm of international production: past, present and future. *International journal of the economics of business*. Vol. 8. No. 2. PP. 173-190.
22. Boddewyn, J.J. (1985) Theories of foreign direct investment and divestment: A classificatory note. *Management International Review*. PP. 57-65.
23. *Ekonomichna istoriya Ukrayiny: istoryko-ekonomichne doslidzhennya* [Economic history of Ukraine: historical and economic research] (2011). *Kyyiv: Nika-tsentr* [Kyiv: Nika-center]. In 2 volumes. Vol. 1.696 p.
24. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny* [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 18 January 2024).
25. *Natsional'nyy bank Ukrayiny* [National Bank of Ukraine]. Available at: <https://bank.gov.ua/> (Accessed 18 January 2024).
26. *Ministerstvo finansiv Ukrayiny* [Ministry of Finance of Ukraine]. Available at: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik> (Accessed 18 January 2024).
27. World Bank Open Data. Available at: <https://data.worldbank.org/> (Accessed 20 January 2024).
28. *Countryeconomy.com*. Available at: <https://countryeconomy.com/> (Accessed 21 January 2024).

29. Antymonopol'nbq komitetu Ukrayiny [Antimonopoly Committee of Ukraine]. Available at: <https://amcu.gov.ua/> (Accessed 23 January 2024).

30. U.S. Bureau of Labor Statistics. Available at: <https://www.bls.gov/> (Accessed 24 January 2024).

31. Moiseyenko, O. (2017) "Era Hontarevoyi". *Chy varto dyakuvaty holovi NBU?* ["Era Gontareva". Should we thank the head of the NBU?]. *Ekonomichna Pravda* [Economic Truth]. Available at: <https://www.epravda.com.ua/publications/2017/04/11/623701/> (Accessed 24 January 2024).

32. The World Economic Forum. Available at: <https://www.weforum.org/> (Accessed 25 January 2024).

33. KSE (2023). *Za rik povnomasshtabnoyi viyny rosiya zavdala zbytkiv infrastrukturi Ukrayiny na mayzhe \$144 mlrd.* [During the year of the full-scale war, Russia caused almost \$144 billion in damage to the infrastructure of Ukraine]. Available at: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/za-rik-povnomasshtabnoyi-viyni-rosiya-zavdala-zbitkiv-infrastrukturi-ukrayini-na-mayzhe-144-mlrd/> (Accessed 25 January 2024).

34. KSE (2023). *Pryami zbytky, naneseni infrastrukturi Ukrayiny v khodi viyny, skladayut' mayzhe \$63 mlrd. Zahal'ni vtraty ekonomiky \$543-600 mlrd.* [Direct damage caused to the infrastructure of Ukraine during the war amounts to almost \$63 billion. Total economic losses are \$543-600 billion]. Available at: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zbitki-naneseni-infrastrukturi-ukrayini-v-hodi-viyni-skladayut-mayzhe-63-mlrd/> (Accessed 25 January 2024).

35. CES (2023). *Bizhentsi z Ukrayiny: khto vony, skil'ky yikh ta yak yikh povernuty? Final'nyy zvit* [Refugees from Ukraine: who are they, how many are there and how to return them? Final report]. Available at: <https://ces.org.ua/refugees-from-ukraine-ukr-final-report/> (Accessed 25 January 2024).

36. KSE (2023). *Yakykh ekolohichnykh naslidkiv zaznala Ukrayina za chas viyny okrim zbytkiv vid pidryvu Kakhovs'koyi HES* [What environmental consequences did Ukraine suffer during the war, in addition to the damage from the explosion of the Kakhovskaya HPP]. Available at: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/yakih-ekologichnih-naslidkiv-zaznala-ukrayina-za-chas-viyni-okrim-zbitkiv-vid-pidryvu-kahovskoyi-ges/> (Accessed 25 January 2024).

37. KSE (2023). *Agricultural War Damages, Losses, and Needs Review. Issue 3.* Available at: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/05/RDNA2.pdf> (Accessed 25 January 2024).

38. Moroz, M., Bondarenko, E. (2022) *Zbytky promyslovosti cherez viynu* [Industrial losses due to the war]. Available at: <https://voxukraine.org/zbytky-promyslovosti-cherez-vijnu> (Accessed 25 January 2024).

39. Berestenko, V. (2023) *Yak lohistyka adaptuvalasya do viyny* [How logistics adapted to the war]. Available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/07/24/702529/> (Accessed 25 January 2024).

40. European Central Bank. Available at: <https://www.ecb.europa.eu/home/html/index.en.html> (Accessed 25 January 2024).

41. Zadoia, A.O., Zadoia, O.A. (2016) *Motyvy ta stymuly zaoshchadzen': mikroekonomichnyy pidkhid* [Motives and incentives for savings: a microeconomic approach]. *Naukovyy visnyk Dyplomatychnoyi akademiyi Ukrayiny* [Scientific Bulletin of the Diplomatic Academy of Ukraine]. Issue 23(3). PP. 177-182.

ANALYSIS OF UKRAINE'S COMPETITIVENESS: PROBLEMS AND PROSPECTS OF EUROPEAN INTEGRATION

Oleksandr A. Zadoia, Alfred Nobel University, Dnipro (Ukraine).

E-mail: o.zadoia@duan.edu.ua

Artem M. Novikov, Alfred Nobel University, Dnipro (Ukraine).

E-mail: 235572@duan.edu.ua

<https://doi.org/10.32342/2074-5362-2024-1-36-2>

Keywords: *competitiveness, international trade, international investments, investment climate, export, socio-economic development, reforms, European integration*

JEL classification: *F02, F13, F15, F21*

The article analyzes the competitiveness of Ukraine, identifies problems and outlines the prospects and consequences of the country's European integration aspirations. A retrospective review of the development of the country's economic model was conducted in order to evaluate the effectiveness of the implementation of reforms and identify errors that affected the place and role of the domestic economy in the world markets of goods and capital. This made it possible to single out certain comparative characteristics with the main theories of international trade and international investment. It was noted that unsuccessful attempts to quickly transform from a command-administrative economy to a mixed market system led to a loss of industrial potential and, accordingly, negatively affected the structure of foreign trade relations and the investment climate, which in turn led to a drop in the level of competitiveness of Ukraine. Along with this, the analysis of the key indicators of socio-economic development indicates certain positive changes in the period 2002-2012, which was reflected in the dynamics of GDP growth, an increase in incoming investment flows, stabilization of inflation at the targeted level and overall improved welfare of society. However, the uncertainty and constant change of the vector of economic integration together with the change of power led to the deterioration of the state's economic condition and made sustainable economic growth impossible. The period of revival of business and investment activity in the post-Covid 2021 year was replaced by a deep crisis with the beginning of the war. At the same time, the aspiration of our state to join the European community nevertheless gave a powerful impetus to the implementation and implementation of innovative reforms, which made it possible to achieve certain success in the direction of digitalization, infrastructure development, and further implementation of educational, medical, and social reforms even during the conduct of military operations. Currently, on the way to European integration, Ukraine is overcoming the difficult path of transforming its economic system to the requirements and values of the EU. Our country, together with the European Union, needs to solve the issues of labor migration and refugees, the introduction of a duty-free regime for domestic goods, the creation of a safe investment climate, etc. And there is not always unity in the choice of tools for solving these issues in the EU countries. Ukraine needs to use its advantages in logistics, geographical location, labor and natural resources, develop an industrial direction, introduce modern technologies, improve its energy independence and take an active part in integration processes. Finding compromises and political will allow Ukraine to successfully reform the socio-economic model and become a full member of the EU.

Одержано 10.02.2024.